

T.C.
AMASYA VALİLİĞİ

I. AMASYA ARAŞTIRMALARI

(13-15 Haziran 2007)

2. Kitap

Amasya'nın Türk Edebiyatına Katkısı
Coğrafi Açıdan Amasya
Amasya'da Ziraat-Botanik-Çevre
Amasya'da Eğitim Faaliyetleri
Amasya'da Arkeoloji-Turizm-Mimari

Editör
Yrd. Doç. Dr. Yavuz BAYRAM

AMASYA

T.C.
AMASYA VALİLİĞİ
Yayın No: 23

Genel Koordinatör

M.Celalettin LEKESİZ
Vali

Düzenleme Kurulu

Ahmet ERDOĞDU
(Vali Yardımcısı)
Metin KARAÇAĞA
(Amasya Belediye Başkan Yardımcısı)
Hamdi YANIK
(Amasya Valiliği Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü)
Dr. Avni ERDEMİR
(Amasya Milli Eğitim Müdürü)
Mahmut KESKİNER
(Amasya Milli Eğitim Müdürlüğü Teftiş Kurulu Başkanı)
Yrd. Doç. Dr. Yavuz BAYRAM
(Hitit Üniversitesi Öğretim Üyesi)
Yrd. Doç. Dr. Emine ALTUNAY ŞAM
(Amasya Üniversitesi Öğretim Üyesi)

Editör

Yrd. Doç. Dr. Yavuz BAYRAM
(Hitit Üniversitesi Öğretim Üyesi)

ISBN: 978-975-585-846-3

MEDRESELERDE EĞİTİM, YÖNETİM VE ORGANİZASYON FAALİYETLERİ: AMASYA MEDRESELERİ AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

*Aysun KANBUR * - Engin KANBUR ***

Özet

Bu çalışmada Amasya İli'nde bulunan ve genel bir yüksek öğretim kurumu olan medreseler farklı açılardan incelenmektedir. Araştırmanın temel amacı, sosyo-tarihsel süreç içerisinde yaşadıkları değişim ve gelişim süreciyle birlikte medreseleri eğitim, yönetim ve organizasyon faaliyetleri açısından değerlendirmektir. Zamanının üniversitesi olarak kurulan bu müesseselerin; yaptıkları faaliyetler, yetiştirdikleri alimler ve yapısal açıdan kazandırdıkları tarihsel ve kültürel değerler günümüze kadar ulaşmıştır ve çalışmada bunlar üzerinde de durulmaktadır. Ayrıca bu çalışma ile Amasya İli'nin tarihi miraslarından biri olan medreseler incelenerek bu konuda ileride yapılacak çalışmalara ışık tutmak hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Amasya, Medrese, Eğitim, Değişim, Yönetim ve Organizasyon.

EDUCATION, MANAGEMENT AND ORGANIZATION ACTIVITIES OF MEDRESES: AN EVALUATION OF THE PERSPECTIVE OF MEDRESES IN AMASYA

Abstract

In this study, medreses which were found in Amasya and which were higher education institutions in general, were examined in different perspectives. The main aim of this study is to evaluate the medreses' education, management and organization activities with their development in the socio-historical period. Moreover, medreses were established as a university of their period and the activities of medreses, intellectual educated people of medreses and the historical and cultural values which are gained from this institutions are emphasized in this study. Also, examining medreses in Amasya which are the historical heritage of Amasya, making contributions for future research in this field is purposed.

* İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı (aysun_kanbur@yahoo.com).

** Hava Kuvvetleri Komutanlığı 5. Ana Jet Üs Komutanlığı Astsubay Kd.Üçvş.

Key words: Amasya, Medrese, Education, Alteration, Management and Organization.

1. GİRİŞ

Şehirler biz insanlara benzemektedir. Onların da aynı bizler gibi kendilerine özgü yaşanmış ve yaşanmaya devam edecek olan hayat hikayeleri vardır ve tarih bu canlı hayat hikayelerinin en büyük tanığıdır. “Tacın Gizemli Şehri” Amasya da Türk ve İslam Tarihi açısından yaşanmış en canlı hikayelerini ve içinde bulunduğu şartların izlerini üzerinde taşıyarak günümüzde de yaşatmaya çalışmaktadır.

Çağın en ileri devlet düzenini kuran Osmanlı Devleti’nin kuruluş ve yükselme dönemine şehzadeler yetiştiren eğitim beldesi Amasya, “Şehzadeler Şehri” olarak anılmaktadır. Kültür ve sanat şehri özelliğinin emsalsiz bir örneğini teşkil eden Amasya’yı ziyaretinden sonra Fransız yazar George Perrot (1832-1914) yazdığı “*Küçük Asya’da Bir Gezi’den Anılar*” isimli kitabında 1861 yılı Amasya’sı için “**Amasya Anadolu’nun Oxfordu’dur.**” ifadesini kullanmıştır. Çünkü o tarihte nüfusu 25000 olan Amasya’da 18 medrese (bugünkü üniversite) ve bu medreselerde okuyan 2000 öğrenci (nüfusun %8’i) bulunmaktadır (Kılıç, 2004:1). Amasya’da Türk ve İslam devirlerine ait 44 Medrese, 8 Darül Kura ve 8 Okul (Mektep) tespit edilmiştir. Bu kurumların eğitim amaçlarına ulaşmalarında yönetim ve organizasyon faaliyetlerinin de etkin bir biçimde gerçekleştirilmesinin önemli payı olduğu açıktır. Amasya sahip olduğu bu özellikler ile haklı olarak “Medinetül Hükema – Erbabı Akıl ve Hikmet Şehri”, “Kubbetül Ulema – Alimlerin Merkezi”, “Anadolu’nun Oxford’u” unvanlarını kazanmıştır (Amasya İl Yıllığı, 1967:192).

Bu çalışmada ise tarih boyunca büyük bir ilim ve bilim merkezi ve aydın bir üniversite kenti olarak önemli şahsiyetler yetiştiren Amasya’daki medreseler yaşadıkları değişim ve gelişim süreci içerisinde eğitim, yönetim ve organizasyon faaliyetleri açısından incelenmeye çalışılmaktadır. Çalışmada bu amaç çerçevesinde öncelikle medreseler konusunda genel bir değerlendirme yapılmakta ve medreseler eğitim, yönetim ve organizasyon faaliyetleri ile ele alınmakta, daha sonra ise bu kapsamda tarihin günümüze kadar tanıklık ettiği “Amasya Medreseleri” üzerinde durulmaktadır.

2. MEDRESELERDE EĞİTİM, YÖNETİM ve ORGANİZASYON FAALİYETLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

2.1. Medrese Kavramı

Medrese; Arapça'da ders görülen yer anlamına gelmektedir (Karakas, 1995:72). Misalli Büyük Türkçe Sözlük'te yer alan tanımlar incelendiğinde ise medresenin daha açık tanımları görülmektedir. Bu tanımlara göre medrese; “ders okutulan, İslam Dininin koyduğu esaslara uygun olarak eğitim öğretim yapılan yer, mektep”, “İslam ülkelerinde ve bilhassa Osmanlı Devleti'nde tefsir, hadis, fıkıh, kelam, tıp, tarih, astronomi, edebiyat, dil bilgisi, felsefe, mantık, matematik gibi ilimlerde akademik seviyede öğretim yapan yatılı yüksek öğretim kurumu” ve “kendine has bir mimarisi olan üstü açık veya kapalı geniş bir avlu çevresinde talebelerin yatıp kalkması, ders çalışması için inşa edilmiş odalardan meydana gelen yapı” şeklinde açıklanabilir (Ayverdi, 2006:1977).

2.2. Medreselerde Eğitim Faaliyetleri

Eğitim, Eğitim Terimleri Sözlüğü'nde; “genel anlamda bireyde davranış değiştirme süreci veya bireylerin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik (talep edilen) değişme meydana getirmesi süreci” olarak tanımlanmaktadır (Parlayan, 2003:168). Medreselerdeki eğitim değerlendirildiğinde ise; medreselerdeki eğitim uygulamalarının dört alanda yürütüldüğü görülmektedir. Bunlar; din ve hukuk (kıraat, tefsir, hadis, fıkıh ve kelam), dil ve edebiyat (Arap ve Fars dilleri, nahiv, sarf, hitabet, şiir, cerh ve tadil, tarih-i edeb), felsefe (felsefe ve mantık) ve temel bilimler (tıp, cerrahi, riyaziye, hesap, hendese, müsellesat, hey'et, tabiiyat). Bu bilimlerin birçoğunu bir arada okutan medreseler olduğu gibi, birisi veya bir kaçını okutan medreselerde bulunduğu belirtilmektedir (Şanal, 2003:150). Bununla birlikte medreselerde tartışmaya yer verilse dahi öğretimin genellikle ezbere dayandığı, belli bir öğretim süresinin olmadığı, yıl bitirme yerine kitap bitirmenin uygulandığı ve bu nedenle de her öğrencinin öğrenimini farklı sürelerde tamamladığı belirtilmekte; öğrencilerin medrese vakıflarından gündelik ya da aylık aldığı, medreselerin hücre denilen odalarında barındığı ve yemeklerini imareten yedikleri ifade edilmektedir. Ayrıca öğrencilerin sınıflara ayrılmadığı, aynı topluluk içinde herkesin kendi dersini okuduğu, müderris ve muidlerin ise onlara yol gösterdiği vurgulanmaktadır (Ana Britannica, 1989:487).

Medreselerdeki ilim adamlarının unvanlarının günümüzdeki karşılıklarına bakıldığında; “müderris” profesörün, “müfid” doçentin ve “muid” ise asistanın

yerine geçmektedir (Öngül, 2003:71). Medreselerden mezun olanlar, eğer ilmiye sınıfına geçerek müderris olmak isterlerse bir müderrisin yanında bugün asistan dediğimizin karşılığı olarak 7 sene kadar görevde bulunduktan sonra imtihana girerek ruus almakta ve müderris olmaktadır. “Müderrisler de kendi aralarında bazen fıkıh, bazen tefsir ve bazen de hadis ilminde şöhret kazanır ve bazen de bulundukları medresenin adı ile tanınırlardı.” Dolayısıyla Osmanlı Devri’nin ilmiye sınıfında müderrislik ön planda gelmekteydi. Kadılık ve müftülük görevlerinde bulunanlar medreselerde ders vermeye de devam ederlerdi ve medreselerde ders vermeye devam ettikleri sürece de müderrislik vasıflarını korumuş olurlardı. Ayrıca müderrislikten dolayı kendilerine ayrı bir maaş farkı verilmekte ve ders vermeyenlerin ise müderrislik vasfı kesilmekteydi (Karakaş, 1995:117-118).

2.3. Medreselerde Yönetim ve Organizasyon Faaliyetleri

Yönetim; ortak bir amacı gerçekleştirmek için bireysel ve grupsal çabaların koordinasyonu ve işbirliği yapmaktır (Efil, 2006:8). Organizasyon ise; bir yapı, iskelet, önceden planlanmış ilişkiler topluluğu olarak tanımlanmakta, diğer bir açıdan ise bu yapının oluşturulma süreci ve bu yapı içerisindeki faaliyetlerin organize edilmesi süreci şeklinde de açıklanmaktadır (Koçel, 2001:22).

Organizasyona ilişkin ilk tanımlama medreseler açısından düşünülürse, medreselerin bir yapı içerisinde belirli amaçları gerçekleştirmek üzere kurulduğu söylenebilir. Bu var olma nedeninin sürdürülmesi ise organizasyona ilişkin ikinci tanımlama ile ortaya çıkmaktadır, diğer bir ifadeyle medreselerin kendi yapıları içerisinde belirli faaliyetlerin sürdürülmesi de organizasyon kavramı ile açıklanabilir. Bununla birlikte medreselerin birer kurum olarak faaliyetlerini etkin şekilde devam ettirebilmesinde “yönetim” kavramının da oldukça önemli rolü vardır. Günümüzdeki eğitim kurumlarında olduğu gibi medreselerde de verilen dersler, dersleri kimlerin vereceği, öğrencilerin derslerde gösterdikleri başarının nasıl değerlendirileceği, öğrencilerin nerelerde kalacakları, öğrencilerin yeme, barınma gibi ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağı veya medrese gelirlerinin ve giderlerinin nasıl düzenleneceği gibi unsurların planlanması gerekmektedir. Medreselerin bu faaliyetlerinin planlanmasında da yönetim kavramı karşımıza çıkmakta ve planlama, örgütleme, yöneltme, eşgüdüm ve denetleme gibi yönetim işlevleriyle birlikte medreselerdeki bu faaliyetlerin sürdürülmesi sağlanmaktadır.

Anadolu medreseleri birer vakıf müesseseleri olarak kabul edilmişti. Devlet ileri gelenleri, sultanlar, alimler veya kumandanlar bir medrese kurarlardı ve bu

medreseye ait bir vakfiye tanzim ederek tesislerinin devamlılığını teminat altına alırlardı. Anadolu medreseleri ile ilgili bu kabil vakfiyelerde giderlerin yanında, bu giderleri karşılayacak gelir kaynakları da açık olarak belirtilmişti. Bu bakımdan medreselerde öğretim parasız olup öğrencilerin yiyecek ve yatacak masrafları vakıf gelirlerinden vakfiyelerde gösterildiği şekilde karşılanır, ayrıca kendilerine burs verilirdi. (Sarıbıyık, 2003:21).

Medreselerin dereceleri ise müderrislerin aldığı ücrete göre sınıflandırılabilir. Yeni göreve başlamış bir kişi ilk asistan olduğu zaman günlük 5 akçe alırdı ve bu ücret her sene 5'er 5'er artarak 40 akçeye kadar çıktığı zaman o kişi müderris sınıfına dahil olurdu. Amasya'daki medreselerde bu şekilde devam ederek 60 akçeye kadar yükselen müderrisler bulunmaktadır. Amasya'da yüksek tahsil veren medreseler üç dereceye ayrılırdı. Bunlar 40 akçe, 50 akçe ve 60 akçe değerinde sayılırlardı. 40 akçe değerindeki bir müderris, en az beş sene ders okuttuktan sonra 50 akçe derecesine; yine en az beş sene dini ilimleri okuttuktan sonra 60 akçe derecesine ulaşabilirdi (Hüsameddin, 1986: 220-221). 60 akçe derecesine ulaşan müderrisler isterlerse ilmiye sınıflarından ayrılarak kadılık ve müftülük mesleğine girerlerdi (www.dallog.com). Medreselerin ücrete göre sınıflandırılması sonucunda en üst seviyedeki medrese fıkıh ekseninde 60 akçe derecesine (lisansüstü eğitim) ulaşmakta, önceki kademeler ise bu derinleşmeye taşıyan merdiven konumunda bulunmaktadır (Akgündüz, 2006:11).

3. TARİHTEN GÜNÜMÜZE AMASYA MEDRESELERİ

Amasya tarihe mal olmuş ilim ve kültür müesseselerinin sahibi olarak yetiştirdiği ünlü ilim adamları ve sanatkarlar ile zengin bir geçmişi bulunan değerli bir kültür merkezidir. Bu tarihi süreç içerisinde eğitim ve öğretimin gelişimine yardımcı olmak için kurulan medreselerinde önemli payı vardır.

Tablo 1. Amasya Medreseleri

S/N	MEDRESE ADI	TARİHİ	YAPTIRAN KİŞİ
1	Halifet Medresesi	1235	Mübaruziddin Halife Alp
2	Toruntay (GÖK) Medresesi	1267	Amasya Valisi Seyfeddin Toruntay
3	Darüşşifa (Bimarhane) Med.	1308	Abdullah oğlu Amber (Anber Lala)
4	Atabey Medresesi	1327	Emir Nasıruddin Ahmed Atabey
5	Alaca Yahya Medresesi	1373	Amasya Emiri Şadgeldi Paşa
6	Yakup Paşa Medresesi	1412	Yakup Paşa
7	Çelebi Mehmed Medresesi	1415	I. Çelebi Mehmed
8	Haliliye Medresesi	1415	Halil Paşa
9	Hüsamiye Medresesi	1453	Kubalı-zade Şeyh Hüsameddin Hüseyin el-Halveti
10	Hızır Paşa Medresesi	1465	Atabeyoğlu Hızır Paşa
11	Abdullah Paşa Medresesi	1485	Abdullah Paşa
12	Sultan Beyazıd Medresesi	1486	Sultan II. Beyazıd
13	Büyük Ağa Medresesi	1488	Kapı Ağası Hüseyin Ağa
14	Kadı Medresesi	1494	Molla Beylik-zade Molla Vildan Mehmed Çelebi
15	Küçük Ağa Medresesi	1494	Ayas Ağa
16	Mehmed Paşa Medresesi	1494	Hızır Paşa-zade Mehmed Paşa
17	Dağrakiye Medresesi	1495	Hızır Paşa-zade Mehmed Paşa
18	Darulhadis Medresesi	1527	Seydi Ali Zade el-Hac Osman Çelebi
19	Ramazaniye Medresesi	1554	Ramazan Zade Mehmed Bey
20	Süheylîye Medresesi	1579	Emir Süheyl Bey
21	Yörgüç Paşa Medresesi	1634	Yörgüç Paşa
22	Dürri Mehmed Efendi Med.	1732	Şeyhülislam Dürri Mehmed Efendi

S/N	MEDRESE ADI	TARİHİ	YAPTIRAN KİŞİ
23	Osmaniye Medresesi	1736	El-Hac Kara Osman Efendi
24	Feyziye Medresesi	1738	Kazasker İbrahim Efendi
25	Fatımiye Medresesi	1740	Fatma Hatun
26	Sungurlu Medresesi	1750	Sungur Zade el-Hac Mehmed Ağa
27	Bekir Paşa Medresesi	1751	Bekir Bey Zade el-Hac Osman Bey
28	Narlıbahçe Medresesi	1753	Şehir Kethüdası Türüdüzade Hacı Hafız Süleyman
29	Kaşıfiye Medresesi	1762	Mehmed Kaşif Efendi
30	Hacı Ali Ağa Medresesi	1764	Hacı Ali Ağa
31	Rahmaniye Medresesi	1792	Mütesellim-i el-Hac Abdurrahman Efendi
32	Hayriye Medresesi	1795	Türüdü Zade el-Hac Ali Ağa
33	Şifaiye Medresesi	1797	Hacı Ali Ağa
34	Tayyar Paşa Medresesi	1803	Canikli Tayyar Mahmut Paşa
35	Benderli Medresesi	1813	Benderli el-Hac Hafız Feyzullah Ağa
36	Çöplüce Medresesi	1819	Aşçı Zade el-Hac Mehmed Ağa
37	Tekke Medresesi	1832	Akşehirli İsmail Efendi
38	Kapancı Zade Medresesi	1842	Kapancı Zade el-Hac Hüseyin Zeki Efendi
39	Saraçhane Medresesi	1883	Kızıklı Zade el-Hac Mahmut Efendi
40	Mehmed Bey Medresesi	1891	Kurt Bey Zade Mehmet Bey
41	Sofular Medresesi	1892	Cünun-zade el-Hac Mustafa Ağa
42	Hacı Hamza Efendi Med.	1894	Eş-Şeyh el-Hac Hamza Efendi
43	Burma Minare Medresesi	1909	Hatib-zade el-Hac Mehmed Emin Efendi
44	Mesudiye Medresesi	?	Sultan Mes'ud

Kaynak: Amasya İl Yıllığı. 1967. Ticaret Matbaacılık, İzmir, s. 125.

Amasya'da Türk ve İslam devirlerine ait yukarıdaki tabloda da gösterilen çok sayıda medrese bulunmaktadır. Yapılan bir araştırmada bu medreselere devlet desteği sağlandığı da vurgulanmaktadır (Sarıbiyık, 2003:21). Tarih boyunca büyük bir ilim ve bilim merkezi olan Amasya'da kurulan medreseler aşağıda ayrıntılı olarak incelenmektedir (Hüsameddin, 219-256).

3.1. HALİFET MEDRESESİ

Şamice Mahallesi'nde Halifet Gazi Türbesi'nin batı bitişiğinde Selçuklu emirlerinden Mübaruziddin Halife Alp tarafından 1235 yılında yaptırılmıştır. Medresenin bu tarihte yapıldığını gösteren kapısının üzerinde bulunan kitabedir ve bu kitabede şunlar yazılıdır;

“Büyük Emir Mücahid Mübarizüddin ve'ddin Halife b. Tüli 1235'de bu mübarek medresenin yapılmasını emretti”.

Medresenin ön cephesi ve kuzey tarafındaki temelinden bu yapının taştan ve tuğladan yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Ancak daha sonraları deprem neticesinde büyük hasarlar görmüş, tekrar tekrar tamir edilerek muhafaza edilmiştir. 1602 tarihinde çıkan yangında ve 1647 tarihinde meydana gelen deprem sonucunda oldukça zarar gören medrese, müderris Hasan Efendi öncülüğüyle ahşap olarak yeniden yapılmıştır. En son olarak da Amasya eski müftüsü Gürcü el-Hac Osman Hilmi Efendi tarafından 1888 tarihinde yenilenmiştir.

Halifet Medresesinde de diğer medreseler gibi bir çok müderris görev almış ve bir çok ilim sahibi faziletli kişiler yetiştirilmiştir. Görev yapan bazı müderrisleri şöyle sıralayabiliriz; Şehid Bedreddin el-Kaymari, Celaeddin Abdulvehhab b. Yusuf et-Tebrizi, Sadreddin Mehmed b. Hızır et-Türkmani, Necibüddin Musa el-Halati, el-Hac Mecidüddin İsa er-Sulgarii, Mecibüddin Ömer b. El-Hakkari, Şemsettin Mehmed en-Nahcuvani, Nizameddin Abdulmelik, Fahreddin Osman et-Türkmani, Şihabüddin Ahmed er-Rumi, Mecibüddin Müsafir b. Artuk, İzzettin Hasan b. Emir Ali, Taceddin Ebul-Mekarim et-Tokadi, Bedreddin Mahmud el-Muslihi, Rükneddin Abdülkerim el-Amasi, eş Şeyh Mahmud Efendi, Hasan Efendi.

3.2. TORUMTAY (GÖK) MEDRESE

Gök Medrese Mahallesi'nin batı ucundaki Torumtay Türbesi'nin kible tarafında bulunan camii şerifin içinde 1267 tarihinde Amasya Valisi Beylerbeyi Seyfeddin Torumtay tarafından yaptırılmıştır. Cami, türbe ve medrese fonksiyonlu tipik bir Selçuklu eseridir. Bu medrese, caminin büyük kapısının iç tarafında bulunan boşluğun kuzey ve batı tarafındaki taştan yapılmış, birçok küçük odadan ibarettir. Dershanesi doğu tarafından altıgen biçiminde, geniş, üstü açık, dış manzarası cazibeli bir yerdir. Kümbet üzeri mavi (turkuaz) çinilerle süslediği için “Gök Medrese” de denilmektedir (Amasya, 2005:40). Bu medreseden dolayı mahalleye de “Gök Medrese Mahallesi” adı verilmiştir.

Dershanesi sonradan Seyfeddin Torumtayın evlatlarına türbe olmuştur ve halen mevcuttur. Medreseye 50 akçe derecesinde itibar gösterilmiştir. Ulemalar arasında medreseye “Medrese-yi Seyfiyye” de denmektedir. Yapılan bir araştırmada Gök Medrese tarihi yapısıyla Amasya’nın kültür merkezlerinden biri olarak belirtilmekte ve incelenmektedir (Kuloğlu ve diğerleri, 2001:96).

Bu büyük medreseye ilk müderris, asrın hekimi olan Gıyasüddin Mahmud-i Garmini olmuştur. Daha sonra sırasıyla; Ziyaeddin İsa el-Hakkari, Şemseddin Ahmed-i Verdi, Nasreddin Mehmed b. Gıyas-i Garmini, Şemseddin Mehmed b. El-Hallati, Zeyneddin Yakup ez-Ziyari, Şerefüddin Mehmed-i Erzincani, Bedreddin Doğan-i Türkmani ve Muhiddin Yahya müderrislik yapmışlardır.

3.3. DARÜŞŞİFA (BİMARHANE) MEDRESESİ

Yakutiye Mahallesi’nde, İlhanlı hükümdarı Sultan Mehmed Olcayto Hüdabendenin eşi İlduz Hatun adına, Abdullah oğlu Amber (Amber Lala) tarafından 1308 yılında yaptırılmıştır (Amasya İl Yıllığı, 1967:192). Bu eser Selçuklu idaresinin yıkılıp, İlhanlı yönetiminin kurulduğu geçiş dönemine aittir ve her ne kadar Selçuklu eseri değilse de, Selçuklu sanat geleneğinin özelliklerini taşımaktadır (Yardım, 2004:3). Dikdörtgen planlı, açık avlulu, eyvanlı, kenarları davtonoz örtülü mekanları bulunan tipik Selçuklu medrese planına sahiptir (Amasya, 2006:38). Ayrıca medresenin dış kapısı dönemin taş işlemeciliğini yansıtan giriş detaylarının güzelliği ile ünlüdür.

Darüşşifa’da tıp eğitimi yapılırken aynı zamanda hastalar tedavi edilmiş, daha sonra akıl ve ruh hastalıklarının musiki ile tedavi edildiği tıp merkezine dönüşmüştür. Burada birçok ünlü hekim görev almış ve birçok değerli hekim burada yetişmişlerdir. Şükrüllah, Halimi, Merzifon’lu Atufi ve Lütfullah oğlu Mehmed bunların başında gelir. Ayrıca 14 yıl tabiblik yapmış olan meşhur hekim Sabuncuoğlu Şerafeddin b. Ali’nin 1405 yılında yazdığı Kitabü-ül Cerrahiye-i İlhaniye adlı eser çok değerlidir. Günümüzde ise Belediye Konservatuarı olarak kullanılmaktadır.

3.4. ATABEY MEDRESESİ

Sığır Pazarı’nda, dere kenarında Amasya emiri Nasıruddin Ahmed Ata Bey tarafından 1327 tarihinde yaptırılmıştır. Medrese taştan yapılmış, gayet sağlam olduğu halde tekrar tekrar depremler neticesinde harap olmuştur. Fakat daha sonra vakıfların gelirleri sayesinde tamir edilmiştir. İlk önce beş odası, bir

dershanesi ve ortasında bahçesi bulunan büyükçe bir medrese olduğu halde 1877 tarihinden beri boş bir arsa halini almıştır. Çevresi de çeşitli kişilerin mülkiyetine geçerek demirci dükkanları yapılmıştır.

Bu medreseye ilk defa Cemaleddin İbrahim-i Aksarayı müderris olmuştur. Daha sonra 1686 tarihine kadar pek çok ilim sahibi ve faziletli kişiler burada müderrislik yapmışlardır. Bu kişiler sırasıyla; Zanalı es-Seyyid el-Hac Ahmet Efendi, Es-Seyyid Abdurrahman Efendi, Es-Seyyid Mustafa Efendi, Es-Seyyid Abdullah Efendi, Es-Seyyid Mahmud Efendi, Şehirli Mustafa Efendi.

3.5. ALACA YAHYA MEDRESESİ

Medrese, Saraçhane Camii'nin doğu tarafında, Yeşilırmak kenarında Amasya emiri Şadgeldi Paşa tarafından 1373 yılında yaptırılmıştır. Müderrisliğine alimlerden Sadreddin Artuk et-Türkbanî tayin edilmiştir. Daha sonra Sultan II. Beyazıd Amasya valisi iken lalası olan, adı geçen Şadgeldi Paşa'nın torunlarından Alaca Yahya Bey tarafından 1470 tarihinde yeniden imar edilerek vakıfları tanzim edilmiş olduğundan bu zatın adıyla anılmaktadır.

1689 tarihine kadar, fazilet sahibi pek çok kişi bu medresede müderrislik yapmışlardır. En son Hafız es-Seyyid Nureddin Muhammed Efendi 1832 tarihinde müderris olmuştur. Ancak bu kişi, kadılık mesleğine geçtiğinden medrese kaderine terkedilmiş bir hale gelmiştir. Daha sonra Amasya mutasarrıfı Ziya Paşa tarafından 1855 tarihinde medrese yıkılarak büyük bir rüşdiye (ortaokul) yaptırmıştır. Rüşdiye 30 sene memlekete faziletli insan yetiştirerek hizmet vermiş, pek çok ileri gelen kişiyi yetiştirmiştir. Ancak 1893 tarihinde çıkan büyük bir yangında yanmış 15 sene kadar boş bir arsa olarak kalmıştır. Amasya eşrafından Topçu-zade el-Hac Halil Efendi ile kardeşi Münip Bey 1910 tarihinde boş kalan arsaya mükemmel bir ibtidai mektebi (ilkokul) ve yanındaki cami tarafına bir fetvahane yaptırmışlardır. Böylece eski mektebin namı ve misyonu devam etmiştir.

3.6. YAKUP PAŞA MEDRESESİ

Pir İlyas Hazretlerinin civarında Yakup Paşa tarafından 1412 tarihinde Çilehane yani Halveti Tekkesi olarak bina edilmiştir. Bu medrese caminin sağında ve solunda olup, odaları küçük ve kargirden yapılmıştır. Doğu tarafında, odaların kuzeyinde geniş bir şeyh odası vardır, bu odada çilehane de yer almaktadır. Medrese, medreseler arasında 40 akçe derecesinde sayılmıştır.

Bu medresede sırasıyla; eş-Şeyh Abdi Efendi, İsmail Efendi, Halil Efendi, Hafız Mehmed Efendi, Ebu Bekir Efendi, Müftü-zade es-Seyyid Ebu Bekir Efendi, Süleyman Efendi, es-Seyyid Mustafa Efendi, Es-Seyyid Ebu Bekir Efendi, es-Seyyid Süleyman Efendi, Müderris-zade es-Seyyid Mustafa Efendi, es-Seyyid Hafız Abdullah ve Hasan Efendi müderrislik yapmışlardır.

3.7. ÇELEBİ MEHMED MEDRESESİ

Merzifon'da Camii Cedid Mahallesi'nde Çelebi Mehmed Camisi'nin yanında I. Çelebi Mehmed tarafından 1415'te yaptırılmıştır (Eken, 2000:353). Medresenin mimarı Ebu Bekir İbn Muhammed İbn Hamza-tül Müşeymiş'tir. Halk arasında Sultaniye Medresesi ismi ile de tanınan bu medrese 1419'da Emin Onuroğlu Ali Bey tarafından onarılmıştır (www.kenthaber.com).

Selçuklu medrese mimarisindeki 4 eyvanlı plân tipinde olup, kare plânlıdır. Dershane bölümü eyvanların dışında çıkıntı oluşturmuştur. Kesme taştan medresenin giriş kapısı üzerindeki saat kulesini 1866'da Amasya mutasarrıfı Ziya Paşa yaptırmıştır (Amasya, 2001:22). Giriş kapısı ve eyvanlar arasında 20 medrese odası sıralanmıştır. Avluyu çeviren 12 kare ayak kırmızı beyaz taşlarla yapılmış sivri kemerlerle birbirlerine bağlanmıştır. Eyvanın arkasındaki odalar kubbelidir (Merzifon Guide, 2000:23).

Ayrıca Merzifon ilçesinde 1554 yılında Ramazan-zade Mehmed Bey tarafından Ramazaniye Medresesi, 1579 yılında Emir Süheyl Bey tarafından Süheyliye Medresi, 1732 yılında Şeyhülislam Dürri Mehmed Efendi tarafından Dürri Mehmed Efendi Medresesi, 1764 yılında Hacı Ali Ağa tarafından Hacı Ali Ağa Medresesi ve 1797 yılında Hacı Ali Ağa tarafından Şifaiye Medresesi yaptırılmıştır (Amasya İl Yıllığı, 1967:126).

3.8. HALİLİYE MEDRESESİ

Gümüşhacıköy İlçesi, Gümüş Beldesi'nde yer almaktadır. Çelebi Sultan Mehmed'in Gümüş Madeni Emirliği'ne tayin ettiği Halil Paşa tarafından 1415 yılında yaptırılmıştır. Dikdörtgen avlunun etrafını ahşap ve sivri kemerli, düz tavanlı revaklar çevirmekte olup, arka kısımlarda medrese odaları ve dershaneler sıralanmaktadır. Köşelere de 12 medrese odası eklenmiştir. Giriş kapısı üzerinde kitabesi bulunmaktadır. Yüksek öğrenim veren bir medresedir (www.amasya.gov.tr).

3.9. HÜSAMİYE MEDRESESİ

Küba Mahallesi'nin güney tarafındaki camiinin kiblesinden geçen yolun kenarında Kubalı-zade eş-Şeyh Hüsameddin Hüseyin el-Halveti Hazretleri tarafından 1453 tarihinde yaptırılmıştır. Hüsamiye Medresesi'nde meşhur alimlerden pek çoğu müderrislik yapmıştır. Hüsamiye Medresesi'nin müderrisliği 1553 yılına kadar oldukça kıymetli ve 60 akçe derecesinde idi. 1602 tarihinde çıkan yangın sonucunda medrese yandığından Hüsameddin Hüseyin Efendinin oğlu nakıbü'l eşraf kaymakamı es-Seyyid Ahmet Efendi medresenin yerine tekke olmak üzere bir bina yaptırmıştır. Ancak bu bina da 1688 yılında çıkan yangın sonucunda yandığından yerine meşhur dersiamlardan Kubalı Hafız Ali Efendi tarafından tekrar derslane yaptırılmıştır. Bu dershanede 1826 tarihinde harap olmuş ve o zamandan beri bahçe haline gelmiştir.

3.10. HIZIR PAŞA MEDRESESİ

Hızır Paşa Mahallesi'nde bulunan camii şerifin doğu ve kuzey taraflarını çevrelemiş vaziyette, Osmanlı emirlerinden Ata Bey'in oğlu Hızır Paşa tarafından 1465 tarihinde yaptırılmıştır. Küçük odalı, gayet güzel bahçesi olan kargirden (taştan ve tuğladan haç kullanılarak) yapılmış bir medresedir. Her odanın önünde yaz günlerinde kullanılmak üzere birer çıkarması bulunmaktadır.

Hızır Paşa Medresesi'nde müderris olanlar eskiden beri belli bir silsileye tabi olduklarından sayılmaları oldukça güçtür. Bazılarını şöyle sıralamak mümkündür; Makul-zade el-Hac İbrahim Efendi, Abdullah Efendi, Hafız Hasan Efendi, Hafız Ahmed Efendi, Molla Mustafa, Molla İbrahim, Molla Salih, Molla Mustafa, Hafız Ahmed, es-Seyyid Veliyyüddin Efendi, Hafız Mehmed Efendi, es-Seyyid el-Hac Mehmed Efendi, Köprülü Mehmed Efendi, es-Seyyid Abdullah Efendi, es-Seyyid Veli Efendi, Zanalı-zade es-Seyyid Abdullah Efendi, es-Seyyid Said Efendi, Ürgüplü el-Hac Ahmed Efendi, es-Seyyid el-Hac Kaşif Ahmed Efendi, Seyyid Mehmed Said Efendi, Canikli el-Hac Mehmed Efendi.

3.11. ABDULLAH PAŞA MEDRESESİ

Sofular Mahallesi'nde, Abdullah Paşa camiinin avlusunda 1485 yılında Darülhadis olmak üzere Abdullah Paşa tarafından yaptırılmış, oğlu Abdi Bey tarafından da 1501 yılında vakfiyesi tamamlanmıştır. Bu medrese caminin iç kapısı önünde bulunan boşluğun iki tarafından, ikişer odadan ibaret olup,

boşluğun üzeri de büyük bir kubbe ile örtülüdür. Medresenin odaları küçük ve dershanesi ise, camiinin içidir.

Abdullah Paşa Medresesi'ne Şermi-zade Takiyyüddin Efendi, meşhur müderris Abdi Efendi gibi şahıslar muhaddis (hadisleri nakil ve rivayet eden) olarak gelmişler ve ilmi düzeyde 50 akçe derecesinde itibar edilmişlerdir. Medresede birçok müderris görev yapmıştır. Bunları bazılarını şöyle sıralayabiliriz; Mahmud Efendi, Hafız Ömer Efendi, Hafız Abdullah Efendi, Diyarbakırlı İsmail Efendi, Ortaköylü es-Seyyid Abdülvehhap Efendi, Osman Efendi, Ahmed Efendi, eş-Şeyh Mustafa Efendi, Şeyhül-kurra Hafız Osman Efendi, es-Seyyid Ebu Bekir Efendi ve Maraşlı İbrahim Efendi.

3.12. SULTAN BEYAZID MEDRESESİ

Sultan Beyazıd Camii'nin batı tarafında Sultan II. Beyazıd'ın emriyle 1486 tarihinde yaptırılmıştır. Bu medrese "Medrese-i Sultaniye" olarak da bilinmektedir. Bu medresenin kuzeye bakan kapısı ve dört tarafı taştan yapılmıştır. Odaları geniş ve sağlamdır. Güneyinde kapı hizasında bahçesi, üç tarafında 14 odası ve kuzeyinde de üç adet asistan odası bulunmaktadır.

Medresenin müderrisliği, Amasya Müftülüğü'ne tahsis edilmiş ve 1476 yılında Amasya Müftülüğü'ne tayin edilen Sabık Şeyhülislam, Amasyalı Cemali-zade Zenbili Ali Efendi ilk müderris olmuştur. 1673 tarihine kadar Amasya müftülerinin müderris olma şartına uyulmuştur. Böylece sırasıyla; İdi Efendi, Şeyh Yakup-zade el-Hac Mustafa Efendi, el-Hac Osman Efendi, Çorumlu Ahmed Efendi, İdi Efendi-zade Mustafa Akif Efendi, İsmail Efendi, es-Seyyid Osman Efendi, Fazlı-zade es-Seyyid Hafız Ahmed Efendi, Akif-zade Molla İdi, Katib-zade es-Seyyid Ahmed Kemal Efendi, el-Hac Hafız Mustafa Rıfat Efendi, el-Hac Osman Efendi müderrislik yapmışlardır.

3.13. BÜYÜK AĞA MEDRESESİ

Şamlılar Mahallesi'nde "Bahçeler İçi" diye meşhur olan bağların yanı başında yol üzerinde Sultan II. Beyazıd'ın Amasya'daki kapı ağası Hüseyin Ağa tarafından 1488 tarihinde yaptırılmıştır. Bu medrese gayet sağlam, her tarafı taştan yapılmış olup, odaları geniş ve dershanesi de mükemmel yapıya sahiptir. Osmanlı medrese mimarisinde tertip ve plan şeması bakımından ender görülen sekizgen yapıya sahiptir. Orta avluları sekizgen planlı iki ender medrese örneğinden biri İstanbul'daki Rüstem Paşa Medresesi diğeri ise Büyük Ağa

Medresesi'dir (Ana Britanica, 1989:488). Bu medrese "Medrese-i Hüseyniye" diye de anılmaktadır.

Medrese üzerinde bulunan aşağıdaki kitabe medresenin Hüseyin Ağa tarafından yapıldığının kanıtı niteliğindedir.

"Bu yapıyı hayırlı imaretler yaptıran <Kapı Ağası> diye meşhur olan, Abdulmuin'in oğlu Hüseyin Ağa, karaların sultanı, denizlerin hakanı, Sultan oğlu Sultan Beyazıd b.Mehmed Han'ın Allah Teala Saltanatını ve mülkünü daim etsin. Cömertlik ve ihsanının saçıldığı hükümdarlığı zamanında Allah onu mağfiretlerine gark etsin."

Bu medrese, medreselerin derecelenmesinde 60 akçe derecesinde olup, Amasya'da birinci sınıf sayıldığından Anadolu'daki pek çok alim buradaki müderrisliği ile tanınmışlardır. Bu müderrisleri şu şekilde sıralamak mümkündür; Koca Emir es-Seyyid İbrahim Efendi, Taşköprülü Muslihuddin Efendi, Kayyım-zade el-Hac İsmail Efendi, Ayıntabi el-Hac Kara Osman Efendi, Hafız Mehmed Efendi, Aybastılı es-Seyyid Abdullah Efendi, Halil Efendi, es-Seyyid Mustafa Efendi, es-Seyyid Mehmet Emin Efendi, Seyh-zade Abdullah Vecih Efendi, es-Seyyid Mehmet Şerif, es-Seyyid Abdurrahman Efendi, es-Seyyid Ahmet Rüşdü Efendi, es-Seyyid eş-Şeyh Ahmet Rüşdü Efendi, el-Hac Hafız Ali Efendi, İsmail Efendi.

3.14. KADI MEDRESESİ

Fethiye Mahallesi'nde 1494 tarihinde Anadolu Kazaskeri Molla Beylik-zade Molla Vildan Mehmed Çelebi tarafından yaptırılmış olup, kadılardan Abdurrahman Efendi tarafından 1505 tarihinde vakıfları tanzim edilmiştir. Bu medrese dört tarafı kargir (taştan ve tuğladan), odaları ve içi ahşap olduğundan tabii felaketlere dayanamayarak kaybolmuştur. Bu mahallede bulunan Kadı Hamamı da, Kadı Abdurrahman Efendi tarafından yaptırılmış ve medreseye vakf edilmiştir.

Bu medrese medreselerin derecelendirilmesinde 40 akçe ile itibar edilmiştir. Birçok müderris bu medresede görev yapmışlardır. Bunların bazılarını şöyle sıralayabiliriz; Bali Bey-zade Abdurrahman Çelebi, Niksarlı Emir Sinan Efendi, Senadi Efendi, Kara Muhiddin Efendi, Hoca-zade Abdurrahman Efendi, Hasan Efendi, Hacı Efendi-zade Ömer Efendi, el-Hac Hasan Efendi.

3.15. KÜÇÜK AĞA MEDRESESİ

Şamlılar Mahallesi'nde Ayas Ağa Camii'nin kuzey ve batı taraflarında "Küçük Kapı Ağası" olarak da bilinen Ayas Ağa tarafından 1494 tarihinde yaptırılmıştır. Gayet sağlam etrafı taştan olan medrese, medreseler arasında 50 akçe derecesinde sayılmıştır. Bu medreseye "Ayas Ağa Medresesi" ve "Medrese-i Ayasiye" de denmektedir.

Küçük Ağa Medresesi'nde bir çok kişi müderrislik yapmıştır. Bunlar sırasıyla; Şamlı-zade Taceddin İbrahim Efendi, Şemseddin Ahmed Efendi, Piri Efendizade Hafız Hüseyin Efendi, Hafız Ali Efendi, İbrahim Efendi, Ömer Efendi, eş-Şeyh Mehmed Efendi, Abdullah Efendi, Çorumlu Hafız es-Seyyid Mehmed Efendi gibi kişiler müderrislik yapmışlardır.

3.16. MEHMED PAŞA MEDRESESİ

Mehmed Paşa camii'nin avlusunun bir kısmında Hızır Paşa-zade Mehmed Paşa tarafından 1494 tarihinde kargirden gayet sağlam olarak yaptırılmıştır. Odaları oldukça geniş ve güzeldir. Medrese 60 akçe derecesinde olup, müderrislik kazanan bir çok şahsiyet bulunmaktadır.

Bu medresede müderris olan Çelebi-zade Ömer Efendi'nin 1684 tarihinde vefatının ardından sırasıyla; Çorumlu es-Seyyid Hafız Mehmed Efendi, Diyarbakırlı İsmail Efendi, es-Seyyid el-Hac Ahmed Said Efendi, es-Seyyid Abdurrahim Efendi, es-Seyyid Mustafa, Hafız Hasan ve Mehmed Efendiler, Karahisari Ahmed Efendi, Ömer Efendi, es-Seyyid Ahmed ve Salih Efendiler, Hasan Efendi ve Hafız Ahmed Efendi müderrislik yapmışlardır.

3.17. DAĞRAKIYE MEDRESESİ

Mehmed Paşa Camii'nin kuzey-batısında, yol üzerinde, Yeşilirmak kenarında, İnekler Türbesi bitişiğinde Amasya Valisi Emir Nureddin Dağrak tarafından 1234 tarihinde mescid olarak yapılmıştır. Mescid olarak yapıldığı kapısının üstündeki şu kitabeden anlaşılmaktadır.

*"Sultan-ı muazzam, şehişah-ı a'zam, ümmetlerin boyunduruğuna sahip
Alaüddünya ve'ddin Ebu'l-Feth Keykubad b. Keyhüsrev devrinde, Burhanu
emir'il-mü'minin, emir-i şikar Hacı Dağrak, 1234 tarihinde bu mübarek
mescidin imarını emir buyurdu".*

Daha sonra Hızır Paşa'nın oğlu Mehmed Paşa, bu mescidin yakınlarında bir cami yaptırmış ve camiye çok yakın olan mescidi 1495 tarihinde medreseye çevirmiştir. Adı da "Dağrakiye Medresesi" olarak kalmıştır. 1687 tarihine kadar 40 akçe derecesindeki müderrisler, bu medreseye müderris oldukları halde, 1685 tarihinde yandığından yeri belli bir süre boş bir arsa olarak kalmıştır. 1699 tarihinde Mehmed Camii'nin mütevellisi olan Taceddin-zade Ali Bey tarafından yeniden yaptırılarak, para ve arazi vakf edilmiş, müderrisliği de ulemadan Ömer Efendi'ye verilmiştir.

Ömer Efendi'nin 1817 yılında vefatından sonra sırasıyla; Abdülrahim Efendi, Ali Efendi, İnallı-zade es-Seyyid İbrahim Efendi, es-Seyyid Mehmed Efendi, Hafız Mustafa Efendi, Hafız Ömer Efendi, İbrahim Şakir b. Halil Efendi, el-Hac Mahmud Efendi, Ali Efendi, es-Seyyid Mehmed Efendi, es-Seyyid el-Hac Hafız Ahmed Efendi, Ahmed Efendi, Hafız Hasan Efendi, Canikli Mehmed Efendi müderrislik yapmışlardır.

3.18. DARULHADİS MEDRESESİ

Pirinççi Mahallesi'nde, dere kenarında Hacı Hamza Efendi Camii'nin hizasında kadılardan Seydi Ali'nin oğlu el-Hac Osman Çelebi tarafından 1527 tarihinde Darülhadis olarak yaptırılmıştır. Medrese ilk önce ahşap olarak yapılmış, ancak 1602 tarihinde çıkan yangın sonucunda yanmış olduğundan, Osman Çelebi'nin torunu Ayşe Hatun 1609 tarihinde medreseyi yeniden yaptırmıştır. Mütevelliliğini oğlu Şaban Ağa ve onun evladına vermiştir. Kendi mülklerini de bu medreseye vakf etmiştir.

Bu medrese 1687 ve 1730 tarihlerinde çıkan yangınlar sonucunda tekrar tekrar yanmıştır. Bu senelerde tekrardan iki defa inşa edilmiştir. Fakat vakfedilen gelirleri kaybolmuş ve geri kalan nahiyesinde bulunan vakıf mezranın gelirleri ise maaş olarak müderrislere verilmiştir.

1738 tarihinde son defa yapılan medreseye Ahmed Efendi müderris olmuş ancak onun vefatıyla da sırasıyla, Hüseyin Efendi, Hafız Hüseyin Efendi, Hafız Ahmed Efendi, Fenerci-zade Evliya Halil Efendi, Soruklu Hafız Ali Efendi, Şirin Ali Efendi, Hafız Ahmed Efendi, Mehmed Raşid Efendi, Hafız Osman Fazıl Efendi, İneparlı es-Seyyid el-Hac İsmail Hakkı Efendi, Mustafa ve Mehmed Nuri efendiler müderrislik yapmışlardır.

3.19. YÖRGÜÇ PAŞA MEDRESESİ

Yörgüç Paşa Camii'nin içinde, Yörgüç Paşa tarafından 1634 yılında yaptırılmıştır. Medrese birkaç taş odadan ibaret olup, 60 akçe derecesinde ve birinci sınıf medreselerden sayılmaktaydı. Bu medresede alim ve talebe çok olduğu için, Yörgüç Paşa'nın oğlu Mustafa Bey 1634 tarihinde cami avlusunun doğu tarafında, ahşaptan 12 oda daha ilave ettirerek medreseyi genişletmiştir. Yörgüç Paşa Medresesi'ne yapılan bu ilaveler 1855 tarihinde yıkıldığından, bahçe haline gelmiştir.

Yörgüç Paşa Medresesi'nde sırasıyla; Hıfzı-zade el-Hac Hafız Ali Efendi, el-Hac Hafız Abdurrahman Efendi, Hafız Osman Efendi, Çorumlu el-Hac Osman Muhsin Efendi, Çayköylü el-Hac Ahmed Haki Efendi, Ürgüblü-zade es-Seyyid Kaşif Mehmed Efendi, es-Seyyid Abdülrezzak Efendi, Mehmed Mustafa Efendi ve Kahveci Mehmed Arif müderrislik yapmışlardır.

3.20. OSMANİYE MEDRESESİ

Karatay Mahallesi'nde, Hacı Mahmud Çelebi Tekkesi bitişiğinde 1736 tarihinde Büyük Ağa müderrisi, alimlerin büyüklerinden Antepli el-Hac Kara Osman Efendi tarafından yaptırılmıştır. Bu kişi sadece büyük dershaneyi yaptırmış olup, bunun bitişiğinde bulunan Hacı Mahmud Çelebi Tekkesine de birkaç oda ilave ettirmiş, sonradan bu tekke tamamıyla medreseye dahil olmuştur. Ulema arasında "Osman Efendi Medresesi" veya "Osmaniye Medresesi" olarak bilinmektedir. Ayrıca halk arasında "Tekke Medresesi" de denmektedir. Vakıfları birkaç dükkan, ev ve bağdan oluşmuş olup, şu anda kaybolmuştur.

Osmaniye Medresesinin ilk müderrisi Osman Efendinin talebesi Ömer Efendidir. Ömer Efendi'nin 1769 yılında vefat etmesiyle sırasıyla; Hafız Mustafa Efendi, es-Seyyid Hafız Ömer Efendi, es-Seyyid Mustafa Efendi, es-Seyyid Ahmet Rıfat Efendi müderrislik yapmışlardır.

3.21. FEYZİYE MEDRESESİ

Gök Medrese Mahallesi'nde, Yörgüç Paşa'nın vakıf hanı sırasında, Şose yolu üzerinde, Hayriye Medresesi'nin karşısında Sabık Anadolu Kazaskeri, Amasyalı İbrahim Efendi tarafından 1738 tarihinde oğlu es-Seyyid Feyzullah Efendi namına yaptırılmıştır. Bu medrese ahşaptan yaptırılmıştır. Kuzey ve güney tarafında odaları, batı tarafında da dershanesi bulunmaktadır. Başlangıçta gayet mükemmel bir tarzda yapılan medrese 1793 yılında yanmıştır. 1794 yılında

Amasyalı Şerif Ahmed Efendi tarafından yeniden yaptırılmıştır. Zaman içinde tekrar harap olmaya başlayan medrese Şirvani-zade Mehmed Rüşdü Paşa tarafından yeniden yapılmıştır.

Bu medresenin vakıfları, sekiz dükkan ve iki ev olup, altısı İbrahim Efendi ve ikisi de, ev ile birlikte Şerif Ahmed Efendi tarafından bağışlanmıştır. Bunların tamamı kaybolduğundan, medrese harap olmuştur. Medresenin ilk müderrisliğini el-Hac Mahmud Efendi yapmıştır. Daha sonra sırasıyla; Şerif Ahmed Efendi, Hüseyin Efendi, Canikli el-Hac Mehmed Efendi, Mengülcü-zade es-Seyyid Yahya Efendi ve es-Seyyid İbrahim Efendi müderrislik yapmışlardır.

3.22. FATİMİYE MEDRESESİ

Gümüşlü-zade Camii'nin güney-doğusunda, Gümüşlüoğlu Tekkesi yerinde, Sultan I. Mahmud Han Hazretleri'nin saraylılarından Amasyalı Fatma Hatun tarafından 1740 tarihinde ahşap olarak yaptırılmıştır. Bu medrese I. Mahmud mülklerinden olan Sarıalan ve Ortaköy malikanelerine vakf edilmiştir. "Medrese-i Hatuniye", "Medrese-i Fatimiye" ve "Gümüşlü Medresesi" gibi isimleriyle bilinmektedir. Medrese 1863 tarihine doğru harap olmuştur.

Medresenin ilk müderrisi tekkenin son şeyhi olan Hazreti Pir'in türbedarı, eş-Şeyh İsmail Efendi'dir. Daha sonra sırasıyla; Ömer Efendi, es-Seyyid Ali Efendi, es-Seyyid Zeynelabidin Efendi, Tahvilli el-Hac Hasan Efendi, Niksarlı İsmail Efendi ve Ali, Efendi müderrislik yapmışlardır.

3.23. SUNGURLU MEDRESESİ

Pervane Bey Mahallesi'nde, Burma Minare Camii'nin batı tarafında Sungurlu kazası eşrafından Sungur-zade el-Hac Mehmed Ağa tarafından 1750 tarihinde yaptırılmıştır. Medresenin ilk müderrisliğine Çorumlu el-Hac Kara İsmail Hatif Efendi getirilmiştir. Bu medresenin Amasya, Tokat ve Sungurlu da vakıfları vardır. Bu medreseye "Medrese-i Sunguriye" de denilmektedir. Medrese 1887 yılında çıkan yangın sonucunda yanmıştır. Daha sonra ulemadan Yamuk Osman-zade Hacı Müsevvid Ahmed Şükrü Efendi sadece kuzey tarafını yaptırmış, güney tarafında da kendisine bir dersane ve özel bir oda yaptırmıştır.

Çorumlu el-Hac Kara İsmail Hatif Efendi'nin 1784 yılında vefat etmesinin ardından sırasıyla; Hafız Mehmed Efendi, Mustafa Vazih Efendi, Nimet Efendi, Yamuk Osman-zade Hacı Müsevvid Ahmed Şükrü Efendi ve el-Hac Hafız Mehmed Tevfik Efendi müderrislik yapmışlardır.

3.24. BEKİR PAŞA MEDRESESİ

Köprübaşı Mahallesi'nde, Rum kilisesinin doğusuna bitişik köşe başında Sabık Mısır Mirlivası (Tuğgeneral) Amasya'lı Bekir Bey-zade el-Hac Osman Bey tarafından 1751 tarihinde darülhadis olarak yaptırılmıştır. Bu medresenin dershanesi ve kütüphanesi mükemmel bir yapıya sahiptir. Taştan ve tuğla kullanılarak harçtan yapılmış olduğu halde 1883 yılı civarında yıkılmaya yüz tutmuştur. Bunun üzerine 1891 tarihinde ön cephesi yıkılarak altına dükkanlar ve üstüne odalar yapılmak suretiyle tamir edilmiştir. Alaca Hamam ve İki Kapılı Han bu medresenin vakfıdır. Medreseyi yaptıran Osman Bey'in vefatından sonra, oğlu Ebu Bekir Paşa, medresenin mütevellisi (vakıf işlerini takip eden ve yöneten kişi) olduğundan "Bekir Paşa Medresesi" diye anılmıştır.

Bekir Paşa Medresesi'nde pek çok ilim sahibi ve faziletli kişiler müderrislik yapmışlardır. Bu kişileri şöyle sıralamak mümkündür; Laz İbrahim Efendi, Seküköylü-zade el-Hac Mehmet Kaşif Efendi, İmam-zade es-Seyyid el-Hac Ebu Bekir Efendi, es-Seyyid Sadedin Efendi, Çerkeşli Mehmet Efendi, Tümken-zade el-Hac Ebu Bekir Efendi, el-Hac Ali Raşid Efendi, Ahmet Rüşdü Efendi, Hafız Rahmi Efendi, el-Hac Ali Efendi ve Mecdi-zade Hafız Abdurrahman Kamil Efendi.

3.25. NARLI BAHÇE MEDRESESİ

Şahzadeler Türbesi önünde görülen mezarlığın batı tarafında yol üzerinde 1753 tarihinde Amasya Ayanından Şehir Kethüdası Türüdü-zade el-Hac Hafız Süleyman Ağa tarafından yaptırılmıştır. Onbir odası, bir dershanesi, büyük bir bahçesi bulunan medrese ahşaptan yapılmıştı. Bahçesi "Narlı Bahçe" diye bilindiğinden, bu medrese ve etrafında bulunan mezarlar "Narlı Bahçe Medresesi" ve "Narlı Bahçe Mezarlığı" olarak anılmaktadır. Bu medreseye ayrıca "Süleymaniye Medresesi" de denir.

Narlı Bahçe Medresesi'nde sırasıyla; Hafız Abdullah Efendi, Elbistanlı İbrahim Efendi, Hafız Mehmed Efendi, Erzincanlı Evliya İbrahim Efendi, es-Seyyid Hasan Efendi, Mecitözülü es-Seyyid Ahmed Efendi, İskilipli Hüseyin Efendi, Hafız Mehmed Efendi müderrislik görevlerini yapmışlardır.

3.26. KAŞİFİYE MEDRESESİ

Eski Kethüda Mahallesi'nde, Çukur Kilisesi'nin batı bitişiğinde, Abdullatif Efendi Kütüphanesi'nin doğusundaki sokağın içinde Mehmed Kaşif Efendi tarafından 1762 tarihinde yaptırılmıştır. Amasya Ayanından sabık Bostancıbaşı

Kalaycı Halil Ağa-zade el-Hac Ömer Ağa 1761 tarihinde vefat ederken malının üçte birinden bir medrese yapılmasını vasiyet etmişti. Bunun içinde Söküköylü-zade el-Hac Mehmed Kaşif Efendi'yi vasi olarak seçmişti. Oda malının üçte biriyle medrese yaptırmış, kalan kısmıyla da birkaç dükkan olarak vakf etmiştir. Bu nedenle medreseye “Kaşifiye Medresesi” denmiştir.

Bu medrese de ahşaptan yapılmıştır. 1828 yılında yıkılmaya yüz tuttuğu için Akhasan-zade el-Hac Hasan Ağa tarafından yeniden yaptırılmıştır. Medrese belli bir süre sonra tekrar yıkılmaya başlamış ve 1887 yılında ikinci defa Şefik Paşa'nın zevcesi Ayşe Hanım tarafından yeniden yaptırılmıştır.

Medreseye ilk olarak Seküköylü-zade el-Hac Hafız Osman Efendi müderris olmuştur. Daha sonra sırasıyla; Hafız Mehmed Efendi, Canikli es-Seyyid Hasan Efendi, Mengülcü-zade es-Seyyid Ebu Bekir Efendi, es-Seyyid Ali Efendi, Arhavili Osman Remzi Efendi müderrislik yapmışlardır.

3.27. RAHMANİYE MEDRESESİ

Savakça Mahallesi'nin doğu tarafında, dağ kenarında, yüksek bir yerde Abdurrahmani Erzincani Türbesi'nin civarında saray kapıcıbaşıcılarından, Amasya eski mütesellimi Hacı Feyzullah'ın oğlu el-Hac Abdurrahman Ağa tarafından 1792 tarihinde yaptırılmıştır. Amasya'da 15 sene kadar tahsilde bulunmuş olan Canikli Ali Efendi'nin anlattığına göre bu medrese Ahırözü isimli yerin kible tarafında ahşap olarak yapılmış ve 1859 yılı civarında yıkılmıştır. Şimdi yeri bile kaybolmuştur.

3.28. HAYRİYE MEDRESESİ

Gök Medrese Mahallesi'nde, Yörgüç Paşa vakf hanı civarında Amasya eski mütesellimi, saray kapıcıbaşıcılarından Türtüdü zade el-Hac Ali Ağa tarafından 1795 tarihinde yaptırılmış olup, “Hayriye” namıyla isimlendirilmiştir. Ayrıca “Yukarı Bakacak Medresesi” diye de bilinmektedir. Ortası iki taraflı bahçe olan bu büyük medrese ahşaptan yapılmıştır.

Hayriye Medresesi'nin ilk müderrisi Hasan Efendi'dir. Onun 1817 tarihinde vefat etmesinin ardından sırasıyla Süleyman Efendi, Taşköprülü Hafız el-Hac Abdullah Efendi (1822), Malatyalı Sofu Mehmed Arif Efendi (1823), Mahmud Efendi (1830) müderrislik yapmışlardır. Mahmud Efendinin 1857 yılında vefat etmesinin ardından oğulları Mustafa, İbrahim ve Ahmed Efendiler müştereken müderrislik yapmışlardır.

3.29. TAYYAR PAŞA MEDRESESİ

Meydan Köprüsü'nün kuzey-batısında, Ehli Hatun Tekkesi'nin yerinde ve türbesi bitişiğinde 1803 yılında Canikli Hacı Ali Paşa-zade Tayyar Mahmud Paşa tarafından yaptırılmıştır. Medrese ahşaptan yapılmıştır. Yeşilirmak kenarında bulunmaktadır ve mükemmel bir bahçeye sahiptir. “Meydan Köprüsü Medresesi” de denilmektedir. 1871 tarihinde harap olduğu için Şirvani-zade Mehmed Rüşdü Paşa tarafından yeniden yaptırılmıştır.

Bu medresenin ilk müderrisi olarak ileri gelen alimlerden Payaşlı el-Hac Mehmed Efendi görev yapmıştır. Onun 1810 yılında vefat etmesiyle sırasıyla; es-Seyyid Mehmed Tahir Efendi, es-Seyyid el-Hac Abdullah Efendi, Mehmed Arif ve Mustafa Efendi, Fazlı-zade es-Seyyid Abdüsselam Efendi, Yeniceli-zade es-Seyyid Mehmed Efendi, es-Seyyid Mustafa Efendi, Hoca Hafız Mehmed Efendi, Ömer Vehbi ve Hasan Sıdkı Efendiler ve Gürcü Mehmed Efendi müderrislik yapmışlardır.

3.30. BENDERLİ MEDRESESİ

Kocacık Mahallesi'nde, İğneci-zade Türbesi'nin arkasında Amasya tüccarlarının ileri gelenlerinden Benderli el-Hac Hafız Feyzullah Ağa tarafından 1813 tarihinde yaptırılmıştır. Bu medrese ahşap olarak yaptırılmış olup, dershanesi, bahçesi ve suyu vardır. 1813-1893 tarihleri arasında pek çok ilim sahibi kişi yetiştirmiştir. Ancak 1893 tarihinde meydana gelen büyük yangın sonucunda yanmıştır. Ayandan Şeyh Ahmet-zade el-Hac Hafız Mehmet Tevfik Efendi tarafından 1900 tarihinde yeniden yaptırılarak eski imarethanesi (yemek pişirilen yer) de canlandırılmıştır.

Bu medresenin ilk müderrisi olarak Benderli Hafız Mehmed Efendi görev yapmıştır. Daha sonra ise, Zileli el-Hac Şükrü Efendi, Çıkrıkçı-zade Hafız Ahmet Efendi, Taş-abadlı el-Hac Ahmet Efendi ve Mehmed Arif Efendi bu medresede müderrislik yapmışlardır.

3.31. ÇÖPLÜCE MEDRESESİ

Yakup Paşa Zaviyesi'nin arkasından İbtidai mektebi'nin (ilkokul) bitişiğinde ve Bimarhane'nin (hastane) önünde 1819 tarihinde Enderun-i Humayun idarecilerinden Amasyalı Aşçı-zade el-Hac Mehmed Ağa tarafından yaptırılmıştır. Bu medrese ahşaptan yaptırılmış olup, küçük fakat gayet güzeldir. Medreseyi yaptıran Mehmet Ağa'nın amcasının oğlu “Çöplüce” diye anılan el-

Hac Mustafa Ağa, medresenin mütevellisi olduğu için onun adıyla anılmış ve “Çöplüce Medresesi” denmiştir.

Çöplüce Medresesi’nin ilk müderrisi Hacı Ahmed Efendi’nin oğlu es-Seyyid Mustafa Efendi’dir. Bu kişinin ardından damadı Karagöz-zade Küçük Mustafa Efendi, sonra da bunun damadı Ali Kaya-zade el-Hac Ahmed Sıdkı Efendi müderris olmuştur. 1974 yılında Ahmed Sıdkı Efendi’nin oğlu Ahmed Efendi medresenin eğitim işlerinden sorumlu olmuştur.

3.32. TEKKE MEDRESESİ

Pir İlyas Mezarlığı’nın kuzeyinde, Çevikce Tekkesi’nin yerinde önce tekke olarak yapılmış ve alimlerden Akşehirli İsmail Efendi’nin tekke şeyhliği esnasında dershane haline getirilerek 1832 tarihinde medrese olmuştur. Adına da “Tekke Medresesi” denmiştir. Medresenin ilk müderrisliğini yapan İsmail Efendi’den sonra, meşhur dersiam Uzun Osman Efendi bu medresenin müderrisliğini yapmıştır. Osman Efendi’nin vefatından sonra bir süre sahipsiz kaldıysa da, daha sonra tamir edilerek Osman Efendi’nin torunu müderrisliğe getirilmiştir.

3.33. KAPANCI-ZADE MEDRESESİ

Devehane Mahallesi’nde, Kağı Pazarı’nın kuzey-batı ucunda, Şose yolu üzerinde, Sultan Beyazıd Mektebi’nin hizasında Divan-ı Humayun hocalarından Amasyalı Kapanıcı-zade el-Hac Hüseyin Zeki Efendi tarafından 1842 tarihinde yaptırılmıştır. Medrese, el-Hac Bektaş Ağa’dan satın alınan yerle, Sultan II. Mahmud’un izniyle Sultan Beyazıd odunluğundan alınan bir kısım yerin ve Hüseyin Zeki Efendi’nin vakf ettiği mekan üzerinden gayet güzel ve büyük bir şekilde inşa edilmiştir. İlk yapıldığı sırada, medresenin kapısı doğu tarafında olup, büyük bir dershane ve içinde suyu bulunmaktaydı.

Zamanla yıkılmaya yüz tuttuğundan ve vakf edilmiş paraları kaybolduğundan, hem medreseyi tamir etmek hem de gelir elde etmek için yıkılan yerlerin yerine 14 dükkan ve üstünde odalar yapılmıştır. Ancak medrese 1907 yılında tamamen yanmıştır. Medresede ilk olarak İneparalı es-Seyyid el-Hac İsmail Hakkı Efendi daha sonra Mustafa ve Mehmed Nuri Efendiler ve son olarak Ahmed Efendi müderrislik yapmışlardır.

3.34. SARAÇHANE MEDRESESİ

Saraçhane Camii'nin batı tarafında, Şose yolu üzerinde Yeşilirmak kenarında hayır sahiplerinden ve Hacıköyü kazası eşraflarından Kızıklı-zade el-Hac Mahmud Efendi tarafından 1883 tarihinde ahşap olarak yaptırılmıştır. İleri gelen alimlerden Gücü el-Hac Eyüp Efendi, Saraçhane Medresesi'ne ilk müderris olmuş ve Amasya mebusu (milletvekili) Mehmet Akif Efendi Hazretleri bu medreseden yetişmiştir.

3.35. MEHMED BEY MEDRESESİ

Mehmed Paşa Camii'nin kuzey-batısında, yol üzerinde Mehmed Paşa'nın torunlarından ve cömertliği ile meşhur olan Kurt Bey-zade Mehmed Bey tarafından 1891 tarihinde ahşap olarak yaptırılmıştır. Caminin altında bulunan dükkanlar medreseye vakf edilmiştir. Medrese beş güzel odadan ibarettir. Medreseyi inşa ettiren Mehmed Paşa müderris olarak da akrabası Şeyhülkurra Divan Efendi-zade Hafız Mehmed Nuri Efendi'yi tayin etmiştir.

3.36. SOFULAR MEDRESESİ

Sofular Mahallesi'nde Abdullah Paşa Camii'nin batı bitişiğinde, Darülhadis'in arkasında 1892 tarihinde memleketin eşraflarından Cünun-zade el-Hac Mustafa Ağa tarafından yaptırılmıştır. Bu medresenin kuzey tarafında bulunan dershanede asrın meşhurlarından Köprülü Hacı Hafız Mustafa Tevfik Efendi Hazretleri'nin talebelerine bir mekan olmak üzere ahşaptan inşa edilmiştir. Abdullah Paşa Camii'nin önü Darülhadis, sağ tarafı medrese, sol tarafı bir zamanlar Darülkurra ve karşısında da dershanenin bulunması buranın çok önemli bir mekan olduğunu göstermektedir. Sofular Medresesi'nin ilk müderrisi Hacı Hafız Efendi'dir.

3.37. HACI HAMZA EFENDİ MEDRESESİ

Beyazıt Paşa Mahallesi'nde, Karabağlı eş-Şeyh el-Hac Hamza Efendi Hazretleri'nin camiinin batısında 1894 yılında eş-Şeyh el-Hac Hamza Efendi tarafından yaptırılmıştır. Ahşap bir yapıya sahip olan Hacı Hamza Efendi Medresesi'nde ilk olarak Mir Hasan Efendi müderrislik yapmıştır. Mir Hasan Efendi'nin vefatından sonra oğlu Mehmet Said Efendi müderris olmuştur (1908).

3.38. BURMA MİNARE MEDRESESİ

Burma Minare Camii'nin doğu tarafındaki çeşmenin bitişiğinde bulunmaktadır. Burası ilk önce mahkeme binası olarak kullanılmakta iken, 1703 yılında mahkemenin İğneci-zade Türbesi'nin bitişiğindeki eve taşınmasından sonra Amasyalı mimar Hüseyin Bey-zade el-Hac Hafız Hasan Efendi burayı satın almış ve 1705 yılında bir sıbyan mektebi yaptırılmıştır.

Bu mekteb yıkılmaya yüz tutmuş ve vakıfları kaybolmuş bir durumda iken, eşraftan Hatib-zade el-Hac Mehmed Emin Efendi tarafından 1909 tarihinde mektebin yerine mükemmel bir medrese yaptırılmıştır. Medresenin ilk müderrisi olarak da Muharrem Efendi görevlendirilmiştir.

3.39. MESUDİYE MEDRESESİ

Behcetü't Tevarih ve el-Aylemü'z zahir gibi tarih kitaplarında belirtildiği üzere, Amasya da Simre Kasabası'nda Selçuklu Sultanı Mes'ud tarafından yaptırılmıştır. Fakat yapılan ciddi araştırmalara rağmen Amasya'nın içinde ve dışında Simre diye adlandırılan yerlerde böyle bir medreseye ait herhangi bir ize rastlanmamıştır. Amasya'da Simre Kasabası'nda Üçler Mahallesi'nin kuzey ucunda mezarlık içinde görülen, Selçuklulara ait büyük bina, medrese sanılırsa da buranın Sultan Mes'ud türbesi olduğu sütunlarda görülen kitabelerden anlaşılmaktadır.

4. SONUÇ

“Geçmişini bilmeyen, geleceğine sahip çıkamaz.” İşte buradan hareketle bu çalışmada Amasya'daki medreseler değerlendirilmiş ve medreselerdeki eğitim uygulamaları üzerinde durularak bu konu ile ilgili gelecekte yapılacak olan araştırmalara yol göstermek hedeflenmiştir. Ayrıca araştırma çerçevesinde değerlendirilen kaynaklarda medreselerin kuruluş tarihlerinde farklılıklar olduğu görülmüş ve bu konuda ayrıntılı bir inceleme yapılarak eksiklikler düzenlenmiştir. Bu tarih farklılıkları medreselerden önce yapılan camilerin, türbelerin ve mekteplerin kuruluş tarihlerinin esas alınmasından kaynaklanmaktadır.

Türk ve İslam tarihi süresince “alimlerin merkezi” olan Amasya'da eğitim bu şehri yücelten en önemli unsur olmuştur. Ulu Önder Atatürk de; *“En mühim, en esaslı nokta eğitim meselesidir. Eğitimidir ki, bir milleti ya hür, müstakil, şanlı, yüksek bir cemiyet halinde yaşatır ya da bir milleti esaret ve sefaletle terk*

eder.” diyerek eğitimin toplumların yaşamındaki önemini vurgulamıştır (15. Milli Eğitim Şurası, 1996:111). Amasya’nın Anadolu’nun Oxford’u ve aydın bir üniversite kenti olarak anılmasını sağlayan ve onu eğitimle yücelten müesseseler ise şehzadelere ev sahipliği yaparak alimlerin yetişmesini sağlayan dönemin medreseleridir.

Tarihle doğup, tarihle yaşayan bu şehre olan tarih borcumuzun ödenmesi yolunda atılan adımlardan biri de günümüzde Amasya’nın hak ederek kavuştuğu üniversitesidir. Tarihin her devrinde önemli görevler üstlenen Amasya için bugünkü görevimiz ise kültürel miraslarımıza sahip çıkarak onları yeniden yaşatmak, medreselerimizde eğitime verilen önemi o günlerin ruh ve heyecanını taşıyarak bugün de hissetmek ve “akıl ve hikmet şehri” Amasya’nın günümüzde de bilim, sanat ve kültür merkezi olma yolundaki çalışmalarını aklın ve bilimin ışığında yeni üniversitemizle sürdürmektir.

KAYNAKÇA

- AKGÜNDÜZ Hasan (2006). “Geleneksel Medrese ve Üniversite Programlarında Lisansüstü Eğitim”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 18, s. 1-21.
- AMASYA (1967). *Amasya İl Yıllığı*, İzmir: Ticaret Matbaacılık.
- AMASYA (2001). *Amasya Broşürü*, Amasya: Amasya Valiliği Yayınları.
- AMASYA (2005). *Tacın Gizemli Şehri Amasya*, Amasya: Amasya Valiliği Yayınları.
- ANA Britannica (1989). “Medrese”, *Genel Kültür Ansiklopedisi*, Cilt:15, İstanbul: Ana Yayıncılık.
- AYVERDİ İlhan (2006). “Medrese”, *Kubbealtı: Mısallı Büyük Türkçe Sözlük*, İkinci Baskı, İstanbul: Mas Matbaacılık.
- EFİL İsmail (2006). *İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon*, 8. Baskı, Bursa: Alfa Akademi Yayınları.
- EKEN Galip (2000). “XIX. Yüzyılda Merzifon Vakıflarına Dair”, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Uluslararası Sempozyumu, 08-11 Haziran 2000, Merzifon.
- HÜSAMEDDİN Hüseyin Abdi-zade (1986). *Amasya Tarihi*, Amasya: Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Cilt: I.
- KARAKAŞ Mahmut (1995). *Cumhuriyet Öncesi Şanlıurfa’da Kültür ve Eğitim*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi.
- KILIÇ Mehmet (2004). *Amasya Genelgesi ve Protokolü*, Ankara: Amasya Valiliği Kültür Yayınları.
- KOÇEL Tamer (2001). *İşletme Yöneticiliği*, 8. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- KULOĞLU Nilgün, CORDAN Özge, ÖKSÜZ M. Ahmet, ASASOĞLU Ali (2001). “Context” in Design Education: Amasya as a Case Study”, Second International Symposium of IAPS-CSBE Network on Traditional Environments in a New Millennium, 20-23 June 2001, Amasya.

- Medreseler, (ET: 15.04.2007). Amasya Valiliği,
<<http://www.amasya.gov.tr/http/index.asp?PageNo=405>>.
- Onbeşinci Milli Eğitim Şurası (1996). 2000'li Yıllarda Türk Milli Eğitim Sistemi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- ÖNGÜL Ali (2003). "Selçuklularda Eğitim Faaliyetleri ve Yetişen İlim Adamlarına Genel Bir Bakış", Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, s.67-78.
- PARLAYAN Ali Mehmet (2003). "Yöneticilerin Eğitim Gereksinimleri ile Demografik Özelliklerinin İlişkilendirilmesi", Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 3. s.168.
- SARIBIYIK Mustafa (2003). "İlk Osmanlı Medreseleri", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3, (ET: 13.04.2007), <www.e-sosder.com/index.php?aranan=2>.
- ŞANAL Mustafa (2003). "Osmanlı Devleti'nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış", Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 14, s.149-168.
- YARDIM Ali (2004). Amasya Burmalı Minare Camii Kitabeleri, Ankara: Amasya Valiliği Kültür Yayınları.
- www.kenthaber.com/IIIDetay.aspx?ID=455, Erişim Tarihi: 12.04.2007.
- www.dallog.com/kurumlar/medrese.htm, Erişim Tarihi: 19.04.2007.